

УДК 351.78:504

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТЕХНОГЕННИХ ОБ'ЄКТІВ

Бойко О.А.¹, к.держ.упр.

¹Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту,
Київ, Україна

В Україні наявна велика кількість техногенних об'єктів, аварії на яких можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру, становлять загрозу їх екологічній безпеці.

Екологічна безпека техногенних об'єктів значно ускладнюється в умовах дії воєнного стану, розв'язаної 24 лютого 2022 року російсько-української війни, зокрема веденням бойових дій поблизу об'єктів атомної енергетики, зокрема Запорізької, Південноукраїнської та Чорнобильської АЕС.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (згідно статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») [1].

На сьогодні рівень ризику виникнення небезпечних ситуацій на техногенних об'єктах у всіх регіонах України залишається досить високим. Причин для цього багато, але головними з них є зношеність виробництва та застарілість методів управління безпекою, заснованих переважно на інспекційних заходах, періодичність проведення яких останніми роками теж помітно порушилась.

Матеріали даного дослідження ґрунтуються на працях вітчизняних науковців, які розглядали питання екологічного стану техногенних об'єктів, вдосконалення державного управління у сфері цивільного захисту. Аналізуються прийняті останнім часом акти законодавства.

Проблеми техногенно-екологічної безпеки в сфері цивільного захисту досліджували Я. Адаменко, М. Андрієнко, О. Волошкіна, А. Гриценко, А. Довгань, О. Ігнат'єв, Г. Іщенко, Ю. Масікевич, О. Мельниченко, А. Павличенко, С. Попов, І. Присяжнюк, О. Сніцар, А. Чухлебов, В. Шведун та інші.

Зокрема, С. Попов та І. Присяжнюк у своєму дослідженні механізмів координації і взаємодії суб'єктів протидії надзвичайним ситуаціям використовують описову модель, яка заснована на типових формах об'єктивації теорії і методології механізмів публічного управління координацією і взаємодією суб'єктів протидії надзвичайним ситуаціям [2].

В дисертаційному дослідженні автора доповіді глибоко аналізуються питання державного управління техногенно-екологічною безпекою в сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації [3].

Для розгляду винесеної в назву доповіді проблеми використано: абстрактно-логічний метод дослідження (аналіз наукових джерел, нормативно-правової бази за темою дослідження); синтезу та моделювання, за допомогою якого сформовано рекомендації щодо подальшого вдосконалення державного управління у сфері цивільного захисту, в контексті забезпечення екологічної безпеки техногенних об'єктів.

До цього часу не прийнято проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій».

Саме тому на даний час моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних систем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс.

Водночас важливим кроком стало внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки, відповідно до якого відбулася заміна терміну «потенційно небезпечні об'єкти» на «об'єкти підвищеної небезпеки» [4]. На виконання Закону постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2022 № 1030 затверджено Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки. На ДСНС покладено завдання забезпечення ведення обліку об'єктів підвищеної небезпеки та ведення Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки. Порядком, зокрема передбачено, що ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки проводиться юридичними або фізичними особами – підприємцями стосовно об'єктів, які перебувають у їх власності або користуванні, а стосовно об'єктів, які проектуються, – замовниками будівництва. Ідентифікація об'єкта підвищеної небезпеки проводиться трьома етапами. Передбачено розробку та подання Кабінетові Міністрів України проекту постанови щодо функціонування та ведення Державного електронного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки [5].

Особливості і ступінь впливу державного регулювання на конкретні об'єкти управління повинні визначатися з урахуванням значень їх реальних ризиків, а також здійснених заходів щодо мінімізації ризиків на всіх стадіях життєвого циклу небезпечних об'єктів (проектування, розміщення, будівництво, монтаж, пуск в експлуатацію, функціонування, ліквідація).

Основою державної системи управління у сфері техногенної та природної безпеки і відповідно управління ризиками повинні стати економічні механізми, їх метою є утворення економічного фундаменту функціонування цієї системи на всіх рівнях управління безпекою, починаючи від об'єктового і закінчуючи загальнодержавним.

Комплекс економічних механізмів регулювання повинен забезпечити оптимальний баланс економічних витрат і рівня екологічної безпеки техногенних об'єктів в умовах обмежених ресурсів держави.

Негативний досвід великих техногенних аварій, що сталися за останні роки (наприклад, 2014 р. – залізнична аварія під Черкасами, внаслідок якої спалахнули цистерни з мазутом і ледь вдалося уникнути вибуху скрапленого газу; 2015 р. – масштабна пожежа на території нафтобази під Глевахою; 2020 рік – масштабні лісові пожежі на території Луганської області), свідчить про об'єктивну необхідність удосконалення системи управління безпекою в Україні.

Екологічний стан техногенних об'єктів потребує переходу до регулювання безпеки на основі сучасної парадигми ризик-орієнтованого підходу, як це прийнято у більшості країн світу.

Впровадження ризик-орієнтованого підходу в управлінні техногенно-екологічною безпекою, з огляду на їх велике значення як для кожного підприємства, так і для держави в цілому, повинно стати більш активним.

Питання запровадження системи управління техногенною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу і європейських стандартів досліджувались в наукових працях і статтях В. Бегуна, П. Белова, М. Биченок, Є. Буравльова, В. Гетьмана, В. Гречанінова, В. Клименка, Г. Лисенка, В. Лифаря, О. Ляшевської,

А. Морозова, Т. Поліщука, П. Волянського, С. Домбровської, О. Євсюкова, А. Терент'євої, Г. Хміля, О. Яценка та інших.

Безпека є головною потребою кожної людини і основним чинником життєдіяльності суспільства. Належний стан безпеки в державі має підтримуватися відповідними законодавчими актами, обов'язковими для виконання. Проте в Україні існують суттєві суперечності між вимогами законодавства і реальними процедурами регулювання безпеки.

Важливим залишається питання функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, управління у сфері цивільного захисту на основі критеріїв ризику.

Моделювання небезпек і загроз у перспективі, поза всяким сумнівом, сприятиме забезпеченню більш точної діагностики розвитку небезпечних процесів, виявленню ступеня ризику надзвичайних ситуацій, підвищенню ефективності вжитих превентивних заходів по забезпеченню комплексної безпеки, суттєвому зниженню фінансових витрат на запобігання стихійних лих, техногенних катастроф, соціальних конфліктів, а також зумовлених ними людських жертв і матеріальних втрат.

Як висновки. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Потребується забезпечення екологічної безпеки людей, раціональне використання природних ресурсів, додержання нормативів шкідливих впливів на навколишнє природне середовище при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в дію нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконаленні існуючих і впровадженні нових технологічних процесів та устаткування, а також в процесі експлуатації цих об'єктів. При цьому повинні дотримуватись екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; передбачатися вловлювання, утилізація, знешкодження шкідливих речовин і відходів або повна їх ліквідація, виконання інших вимог щодо охорони навколишнього природного середовища і здоров'я людей.

Подальшого вдосконалення потребує державне управління техногенно-екологічною безпекою, ряд заходів щодо цього передбачені проектом Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту; під час розробки Білої книги цивільного захисту України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264 –XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Попов С., Присяжнюк І. Техногенно-екологічна безпека і надзвичайні ситуації: механізми координації і взаємодії. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ*. Одеса, 2020. Т. 1, № 81. С. 75 – 81.
3. Бойко О.А. Державне управління у сфері цивільного захисту в сучасних умовах українського державотворення. Дис. ... канд. наук держ. упр.: 25.00.01. Дніпро, 2021. 285 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/nauka/sv_rada_D/dis/Boyko_dissertation.pdf
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки: Закон України від 15.07.2021 р. № 1686-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-20#Text>
5. Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2022 р. № 1030. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pitannia-identyfikatsii-objektiv-1030>